IV. Geležies amžiaus kapinynai
Iron Age Cemeteries

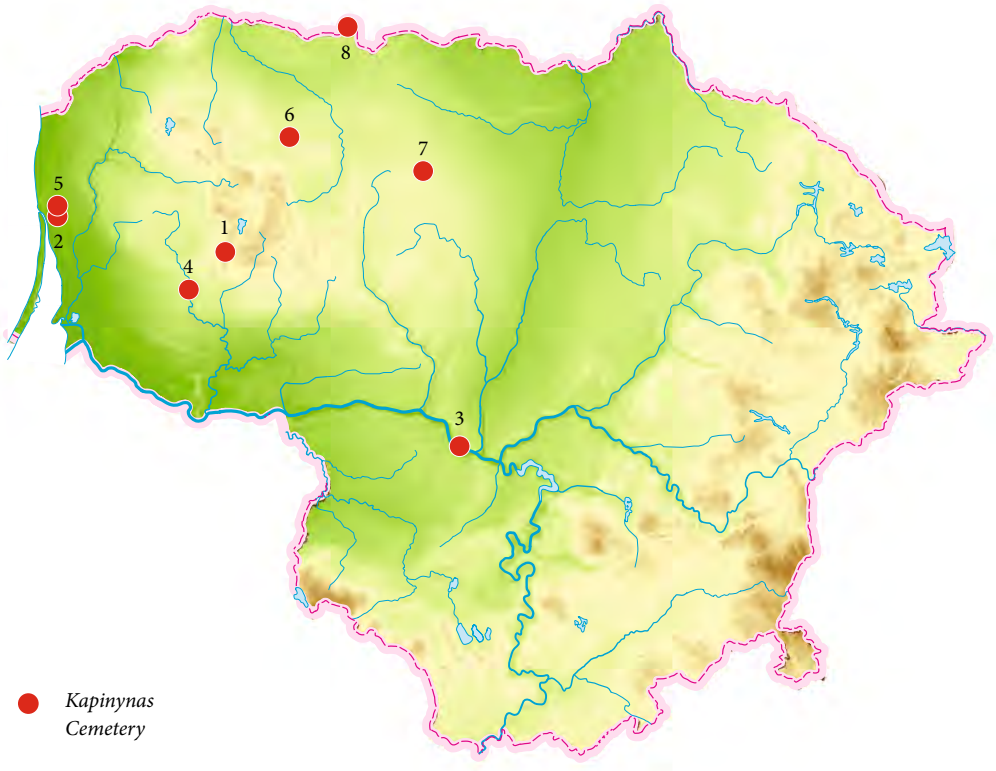

Kapinynas
Cemetery

1. *Kaštaunaliai*
2. *Klemiškė*
3. *Kulautuva*
4. *Lileikėnai (žr. XV)*
5. *Slengiai*
6. *Staurylai*
7. *Šiauliai*
8. *Vegeriai*

Augustinas Bernotas

Kulautuvos kapinyno prieigos

2022 m. Virbaliūnų kaime, Baltaragio g. 5 (Kauno r., Batniavos sen.), atlikti žvalgymai ir detalieji tyrimai. Sklypas yra Kulautuvos kapinyno (UK 30288) apsaugos nuo fizinio poveikio pozonio teritorijos R dalyje. Šioje vietoje planuojama statyti gyvenamąjį namą. Žvalgytas plotas 279 m^2 dydžio, detaliaisiais tyrimais ištirtos 3 perkasos, kurių bendras plotas 220 m^2 (1 pav.).

Kulautuvos kapinynas aptiktas 1987 m. MMT (*KPC PB*, f. 30, ap. 1, b. 32). Tuo metu kapinyno teritorijoje rasta žalvarinės antkaklės trimitiniais galais dalis, nustatyta Kulautuvos senovės gyvenvietės (UK 16495) ir Kulautuvos kapinyno teritorija. Kulautuvos kapinyne aptinkama griautinių ir degintinių kapų su įkapėmis ir be jų bei griautinių žirgų kapų. Kapinyne taip pat rasta palaidojimų su akmenų vainikais.

Kulautuvos kapinynas tirtas daugelio tyrėjų. 1990–1991 m. jį kasinėjo ir tyrinėjo K. Rickevičiūtė (*ATL 1990 ir 1991 metais*, t. I, 1992, p. 114–117), 1996 m. – E. Ivanauskas (*ATL 1994 ir 1995 metais*, 1996, p. 365; *ATL 1996 ir 1997 metais*, 1998, p. 453). Be to, 1993–1994 m. ir 1996 m. E. Ivanauskas kapinyno teritorijoje aptiko 5 XIV a. sidabro ir vario lydinio dirbinių lobius (Ivanauskas E., *Kulautuvos lobiai*. Vilnius, 1997). 2017 m. kapinyną tyrinėjo V. Vingis (*ATL 2017 metais*, 2018, p. 173–176), 2018 m. – M. Daubaras ((*ATL 2018 metais*, 2019, p. 119–124) ir M. Jurgauskaitė (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 124–126), 2020 m. – vėl M. Dau-

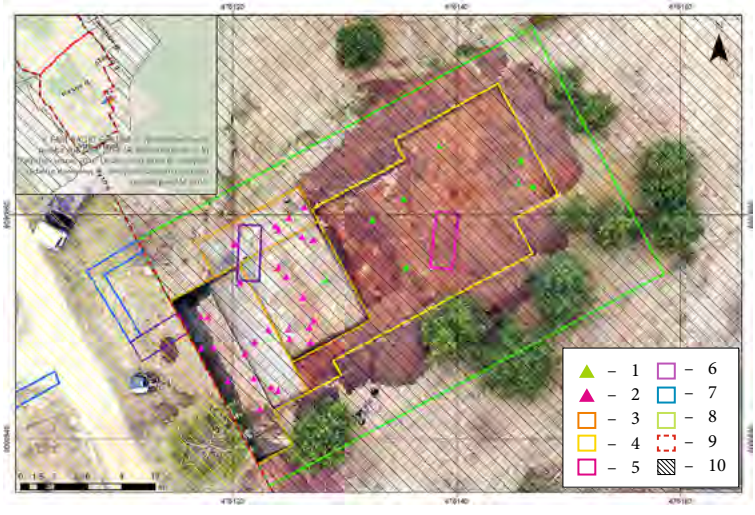

1 pav. Situacijos planas: 1 – žvalgymų metu aptikti ypatieji radiniai; 2 – detaliųjų tyrimų metu aptikti ypatieji radiniai; 3 – tirtos perkasos; 4 – žvalgyta teritorija; 5 – 2020 m. U. Budvydo tyrimai; 6 – 2016 m. U. Budvydo tyrimai; 7 – 2017 m. A. Miliaus tyrimai; 8 – sklypo ribos; 9 – Kulautuvos kapinynas (UK 30288); 10 – apsaugos nuo fizinio poveikio pozonis. I. Kaminskaitės brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – special finds recovered during the field survey; 2 – special finds recovered during the detailed excavation; 3 – excavated trenches; 4 – survey area; 5 – area examined by U. Budvydas in 2020; 6 – area examined by U. Budvydas in 2016; 7 – area examined by A. Milius in 2017; 8 – boundary of the land plot; 9 – Kulautuva cemetery (UK 30288); 10 – the subzone created to protect against physical damage.

baras (*ATL 2020 metais*, 2021, p. 164–168). Dalis tyrinėjimų buvo neinformatyvūs: 2016 m. – E. Simanavičiūtės, 2017 m. – U. Budvydo, M. Daubaro, A. Miliaus ir I. Sadausko. 2016 m. U. Budvydas sklypuose Baltaragio g. 5 ir 7 ištyrė 3 5x2 m dydžio perkasas. Baltaragio g. 5 sklype ir šalia jo ištirtose perkasose buvo fiksuotas 10–55 cm storio kultūrinis sluoksnis su XVII–XIX a. radiniais. Šiame sluoksnyje taip pat aptikta apžiestos ir lipdytinės keramikos fragmentų (*ATL 2016 metais*, 2017, p. 200–201). 2017 m. elektros trasos vietoje tarp Baltaragio g. 5 ir Baltaragio g. 10 sklypų detaliuosius tyrimus atliko A. Milius. Ištyrus 20 m^2 plotą archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio ar struktūrų neaptikta, bet supiltiniame viršutiniame armens sluoksnyje aptikta XVII–XIX a. datuojamos keramikos ir viena apžiestos keramikos šukė, galbūt susijusi su greta esančiu kapinynu ir senovės gyvenviete. 2020 m. sklypuose Baltaragio g. 3, 5 ir 7 U. Budvydas ištyrė 3 perkasas, iš viso 33,7 m^2 plotą ir žvalgė 3000 m^2 plotą. Tyrimų tikslas buvo patikslinti kapinyno R ribą, palaidojimų išlikimą ir kultūrinio sluoksnio stratigrafiją. Tyrimų metu nei vertingo kultūrinio sluoksnio, nei archeologinių radinių, kuriuos būtų galima sieti su greta esančiu kapinynu ir senovės gyvenviete, neaptikta.

Žvalgymai vykdyti mechanizuotai nukasant sluoksnius iki įžemio. Žvalgymai pradėti R ploto dalyje pagal ankstesnius tyrimus žinant, kad tikimybė ten rasti kultūrinį sluoksnį yra mažiausia. Maždaug per vidurį tirto ploto aptiktas kultūrinis sluoksnis, ties jo pradžia mechanizuotas kasimas buvo sustabdytas. Žvalgytame plote velėnos storis buvo apie 10 cm, po velėna rastas pilkšvai rudos spalvos priesmėlio armuo. Žvalgytame plote įžemis, rusvos ar gelsvos spalvos smėlis, pasiektas gylyje nuo 28 cm R pakraštyje iki 50 cm per vidurį planuojamo pastato ploto, čia rastas kultūrinis sluoksnis. Taip pat

2 pav. XIV–XV a. radiniai: 1 – omega formos segė; 2 – segė kanopiniais galais; 3 – įvijinis kabutis; 4 – žvangutis; 5 – žirgo žvangutis; 6 – žvangutis; 7 – sagtelės ar užsegimo adatėlė. A. Bernoto nuotr.

Fig. 2. Finds dating to the 14th–15th centuries: 1– omega-shaped brooch; 2 – brooch with hoof-shaped terminals; 3 – spiral pendant; 4 – jingle bell; 5 – horse jingle bell; 6 – jingle bell; 7 – pin from a buckle or fastening.

V ploto dalyje ištirti du kasiniai norint įsitikinti, ar tose vietose taip pat išlikęs kultūrinis sluoksnis. Kasiniuose kultūrinio sluoksnio storis iki 50 cm V ploto kampe, įžemis fiksuotas apie 78 cm gylyje. Iš viso iki įžemio žvalgytas 279 m^2 plotas. Žvalgytame plote aptikti radiniai datuojami XIV–XVIII a. Kapinyno laikotarpiui priskirtos dvi XIV–XV a. datuojamos pasaginės segės, iš jų viena išlikusi visa (2:1 pav.). Žvalgymų metu armens sluoksnyje taip pat aptiktos dvi XVII a. monetos ir dvi muškietos kulkos, datuojamos XVII–XVIII a. Šie radiniai gali būti siejami nebent su 730 m į ŠV esančia Virbaliūnų senovės gyvenviete (UK 32596).

Detalieji tyrimai vykdyti remiantis žvalgymų metu nustatyta kultūrinio sluoksnio riba ir projektuojamo namo perimetru. Visas detaliųjų tyrimų plotas 220 m^2, ištirtas jį suskirsčius į tris perkasas.

Perkasoje 1 velėna 10–15 cm storio, po ja 30–40 cm storio pilkai rudos spalvos priesmėlio armens sluoksnis. Po armeniu rastas juosvai pilkos spalvos priesmėlio kultūrinis sluoksnis, jo storis nuo 5 iki 15 cm. Kultūrinis sluoksnis storėja V kryptimi. Įžemis, gelsvos ar rusvos spalvos smėlis, pasiektas 60–70 cm gylyje. Armens ir kultūriniame sluoksnyje rasti radiniai datuojami XIV–XVIII a. Rastos 3 XVII a. monetos: armenyje Jono Kazimiero šilingas, kultūriniame sluoksnyje – Karolio XI ir Jono Kazimiero šilingai. Taip pat kultūriniame sluoksnyje rasta pasaginė segė kanopiniais galais (2:2 pav.), pora įvijų ir diržo sagties adatėle, šie radiniai datuojami XIV–XV a.

Perkasoje 2 velėna 10–20 cm storio, po ja 15–50 cm storio pilkai rudos spalvos priesmėlio armens sluoksnis. Po armeniu rastas juosvai pilkos spalvos priesmėlio kultūrinis sluoksnis, jo storis nuo 10 iki 25 cm. Po šiuo sluoksniu aptiktas rudos spalvos priesmėlio sluoksnis su radiniais, jo storis 5–35 cm. Įžemis, rusvas ar gelsvas smėlis, perkasoje pasiektas gylyje nuo 28 cm iki 1 m gylyje. Armens ir po juo esančiame kultūriniame sluoksnyje aptikti radiniai datuojami XIV–XVIII a. Armens sluoksnyje aptikta keramika daugiausia datuojama XVII–XVIII a., bet daug keramikos fragmentų yra labai smulkūs ir sunkiai datuojami tiksliau. Taip pat armenyje rastas 1666 m. Jono Kazimiero šilingas ir keli kapinynui priskiriami radiniai – žirgo žvangučio fragmentas ir paprastas žvangutis (2:4, 5 pav.). Kultūriniame sluoksnyje aptikta XII–XV a. keramika, XIV–XV a. įvijinis kabutis ir žvangutis (2:3, 6 pav.) bei XVII–XVIII a. keramika. Antrame kultūriniame sluoksnyje, kuris aptiktas tik perkasos 2 V ir PV dalyje, rasti keli prastai išlikusios lipdytinės keramikos fragmentai. Juos reikėtų priskirti laikotarpiui iki XV a.

Perkasoje 3 velėna apie 10 cm storio, po ja 30–40 cm storio pilkai rudos spalvos armens sluoksnis. Po armeniu juosvai pilko priesmėlio kultūrinis sluoksnis, jo storis nuo 5 iki 12 cm storio. PV perkasos dalyje po pirmu kultūriniu sluoksniu aptiktas rudo priesmėlio sluoksnis, perkasoje 2 jis buvo su radiniais, bet šioje perkasoje jame radinių aptikta nebuvo. Sluoksnio storis iki 10 cm. Įžemis, gelsvas ar rusvas smėlis, pasiektas gylyje nuo 50 iki 70 cm. Armens sluoksnyje aptikti radiniai datuojami XVII–XIX a. Rastos dvi monetos – 1668 m. Jono Kazimiero šilingas ir 1786 m. Frydricho Vilhelmo II šilingas. Kultūriniame sluoksnyje rasti kapinynui būdingi radiniai – įvijos ar įvijinio žiedo fragmentas, apkalas, sagties adatėlė (2:7 pav.).

Detaliųjų tyrimų plote įžemis, gelsvas ar rusvas smėlis, fiksuotas gylyje nuo 28 cm iki 1 m. Giliausiai įžemis pasiektas tirtų plotų V dalyje. Armens ir juosvai pilko priesmėlio kultūrinis sluoksnis susiformavo XVII–XVIII a., kai netoliese egzistavo Virbaliūnų senovės gyvenvietė. Ši vieta tuo metu greičiausiai priklausė gyvenvietės periferijai. Žemiau esantis rudo priesmėlio sluoksnis su prastai išlikusia lipdytine keramika greičiausiai priklauso Kulautuvos senovės gyvenvietės ir kapinyno laikotarpiui X–XV a. bei šių objektų periferijai.

The Vicinity of Kulautuva Cemetery

In 2022, a field survey was carried out by an archaeologist during mechanized excavations at a site designated for a new family house situated within the visual protection zone of Kulautuva cemetery (central Lithuania, Kaunas district). Artefacts dating from the 14th to the 18th centuries were discovered in the area. Additionally, intact archaeological layers were identified, prompting more extensive excavations in the vicinity. These subsequent excavations yielded further artefacts dating from the 14th

to the 18th centuries (Fig. 2). A total area of 279 m² was surveyed during the mechanized excavations, with an additional 220 m² undergoing detailed archaeological examination (Fig. 1). No human remains were found during either the survey or the excavations.

Virginija Ostašenkovienė

Šiaulių kapinynas

2022 m. Šiauliuose buvo taisoma Vaisių gatvė, kurios 84 m ilgio atkarpa patenka į Šiaulių kapinyno (UK 27096) teritoriją. Šioje vietoje buvo atlikti detalieji archeologiniai tyrimai, jų metu ištirta 13 perkasų (24–44 m² dydžio), iš viso ištirtas 425 m² plotas. Į ŠR ir į PV nuo kapinyno teritorijos žvalgyti 2 plotai, iš viso žvalgytas bendras 250 m² plotas.

Dabartinė Vaisių gatvė tarpukariu nutiesta per buvusį Šiaulių dvaro, vadinamo Didždvariu, sodą, kuris užfiksuotas jau 1657 m. inventoriuje. Valdant Nikolajui Zubovui (1801–1871) dvaro sodybos ŠV dalyje buvęs vaismedžių sodas nuo parko atskirtas Kaštonų alėja. XX a. 4 dešimtmetyje ir pokariu abiejose gatvės pusėse pradėti statyti privatūs namai, o buvusį dvaro sodą primena tik Vaisių gatvės pavadinimas. Dar prieš pradedant tyrimus, nuėmus gatvės asfalto sluoksnį, Vaisių gatvės atkarpoje, patenkančioje į Šiaulių kapinyno teritoriją, atidengtas fragmentiškai išlikęs iš neskaldytų akmenų sudėtas XX a. 4 dešimtmečio grindinys.

1 pav. Šiaulių kapinyne rastas kryžinio smeigtuko fragmentas. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 1. Fragment of a cruciform pin found in Šiauliai cemetery.

Šiaulių kapinynas aptiktas 1961 m., kai ŠAM pasiekė žinia apie Vaisių gatvėje tiesiant vandentiekį aptiktus žmonių kaulus ir archeologinius radinius. Tais metais J. Naudužas Vaisių g. 16 kieme 15 m² dydžio perkasoje ištyrė 2 kapus, įsigijo atsitiktinai rąstą ietigalį. Vėliau kapinynas tyrinėtas 1998 ir 2007–2009 m. (A. Šapaitė). 1998 m. rasti 5 kapai (kapai 1–5) ir tik viena įkapė – gintarinis karoliukas (*ATL 1998 ir 1999 metais*, 2000, p. 271–273). 2007–2009 m. Vaisių g. 16A sklype ištirtas 236,4 m² plotas, rasta dar 11 kapų (kapai 6–16) su negausiomis įkapėmis (*ATL 2007 metais*, 2008, p. 189–190; *ATL 2008 metais*, 2009, p. 128–130; *ATL 2009 metais*, 2010, p. 125–127). Kapinynas datuotas IV–V a.

2022 m. perkasoje 8 fiksuotos vieno labai sunykusio kapo liekanos (*kapas 17* – kapų numeracija tęstinė nuo 1998 m. tyrimų). Jo ilgis 55 cm, plotis 45–50 cm, gylis 12 cm, orientuotas ŠV–PR kryptimi (350°). Išlikę tik labai smulkūs ir trapūs kaulų fragmentai. Dėl palaikų fragmentiškumo identifikuoti kaulų nebuvo galimybių. Toje pačioje perkasoje rastas žalvarinio kryžinio smeigtuko su apskritomis plokštelėmis kryžmų galuose, dengto sidabro (?) plokštele, fragmentas. Į permaišytą sluoksnį smeigtukas neabejotinai pateko iš suardyto kapo. Perkasoje 3 permaišytame sluoksnyje rastas žmogaus alkūnkaulis ir stipinkaulio fragmentas. Archeologinių žvalgymų metu aptikti ilgųjų kaulų fragmentai, kurie priklausė nenu-